

PRIJEDLOG CYBER-MUZEJA TRADICIJSKE BAŠTINE PREZENTIRANE POMOĆU FOTOGRAFIJE - PRIMJER BARANJSKOG SELA TOPOLJA

Stručni rad

UDK 069(497.5 Topolje)51:791.43
004:069.01

ALEKSANDRA VLATKOVIĆ

Muzej Slavonije Osijek
Trg svetog Trojstva 6
HR-31 000 Osijek

U radu se predlaže izrada cyber-muzeja tradicijske baštine baranjskog sela Topolja predstavljene pomoću fotografija. Ideja formiranja predloženog muzeja rezultat je nedostatka fizički stvarnog muzeja tradicijske baštine na području Baranje. Na taj način pokušalo bi se pridonijeti stvaranju svijesti društva o baštini i njenom očuvanju, ali i potaknuti i interes svih korisnika virtualnog prostora za predstavljenu baštinu i njeno iskustvo u fizičkoj stvarnosti.

UVOD

Na razmišljanje o prezentiranju baštine u virtualnom prostoru potakli su me uobičajeni problemi u muzejskoj struci. Problemi poput onih oko sakupljanja, čuvanja i prezentiranja predmeta materijalne i nematerijalne baštine, postavljeni u kontekst današnjice kao rješenje nameću korištenje virtualnog prostora za prezentaciju etnografske baštine. Naime, danas je virtualna stvarnost činjenica u kojoj se odvija sve veći dio komunikacije.

Potaknuta brojnim i učestalim otkupima etnografskih predmeta¹ i postupnim nestankom tradicijske baštine s područja Baranje, kao i nepostojanjem muzeja na području Baranje, u tekstu predlažem realizaciju cyber-muzeja koji će etnografsku

baštinu baranjskog sela Topolja predstaviti kroz fotografiju.² To je jedno od mogućih rješenja i načina prezentacije bogate materijalne i nematerijalne etnografske baštine područja na kojem nije uspostavljen muzej koji bi ju prezentirao u realnosti. Također, na tu inicijativu potaknula me je i aktivnost skupine ljubitelja tradicijske baštine, od kojih su većina mještani sela ili su na indirektan način povezani s Topoljem. Ova skupina entuzijasta osnovala je 2001. g. *Društvo prijatelja baranjskih starina "Ižip"*³ s ciljem čuvanja, prezentiranja i promicanja tradicijske baštine Baranje, odnosno Topolja, te poticanja i razvoja ruralnog turizma. Uz *"Društvo"*, u selu djeluju i dva amaterska folklorna društva, te pjevački zborovi. Oformljena je zbirka etnografskih predmeta *"Šokačka kuća"*, koja je

1 Zdenka Lechner, prva etnologinja u Muzeju Slavonije Osijek, zabilježila je slučajeve otkupljivanja etnografskih predmeta s područja Slavonije i Baranje još šezdesetih godina dvadesetog st.

Godine 1984. djelatnici Muzeja Slavonije Osijek s carine su preuzeli niz zaplijenjenih predmeta, od kojih je dio i etnografskih predmeta, poput preslica, tkalačkog stana, čupa i sličnih (zabilježeno u Zapisniku od dana 20.12.1984.). Dvije godine kasnije u rubrici «Večernjeg lista», *Crna kronika*, objavljen je članak s naslovom «Etnografsko blago za zapad» gdje je zabilježen pokušaj izvoza većeg broja tradicijskih predmeta kupljenih u Slavoniji ili Posavini. Regionalni zavod u Zagrebu nije odobrio izvoz namještaja i drugih predmeta. (Večernji list, 20.03.1986.) Sljedeći slučaj zabilježen je u novinama iz 1989. g. kada je objavljeno da je na carini zaustavljen kamion s osam tona različitog etnografskog materijala, pretežno namještaja nabavljenog u Baranji. Za razliku od prethodnog slučaja ovaj izvoz bio je odobren od Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika u Osijeku koji je, pozivajući se na Zakon o zaštiti spomenika kulture i Uputstva o izdavanju dozvola za izvoz spomenika u inozemstvo, izdao dozvolu za izvoz jer predmeti namijenjeni ovom izvozu *nemaju svojstva spomenika kulture, te se mogu trajno izvesti u inozemstvo...dokaz o vlasništvu nije tražen jer je on propisan samo za izvoz predmeta*

spomeničke vrijednosti...a materijalna vrijednost i dobit koju će vlasnica...ostvariti prodajom tih predmeta u inozemstvu, nije u nadležnosti Službe zaštite. (!) (Večernji list, 08. 03. 1989.) Nakon ovog odobravanja izvoza tradicijskih predmeta iz Hrvatske, namijenjenih prodaji u inozemstvu, sve se još jedan put ponovilo nakon punih deset godina, dakle 1999. g. Te godine djelatnici Konzervatorskog odjela u Osijeku, prilikom izdavanja dozvole za izvoz predmeta iz Baranje (uglavnom škrinje, klupe i drugi kućni inventar), izdvojili su i nekoliko predmeta (nisu mi poznati kriteriji za izdvajanje) koje su zatim ponudili Muzeju Slavonije za otkup. I u ovom slučaju, kao i u prethodnima, predmeti su bili namijenjeni za strano tržište.

Djelatnici Muzeja reagirali su na «čišćenje» terena koji je ionako već opustošen tijekom Domovinskog rata. Uspjeli su iz navedene skupine predmeta predviđene za izvoz izdvojiti još nekoliko predmeta, te su predložili da bi se ovo područje, ali i druga ratom stradala područja trebalo na određeno vrijeme zaštititi zakonom, slično praksi arheoloških nalazišta. (podaci o otkupu iz dokumentacije Muzeja Slavonije Osijek, Etnografski odjel)

2 Topolje je hrvatsko, šokačko selo podunavske Baranje.

3 Ižip je mađarski naziv sela Topolja.

dokumentirana i inventirana, te ambijentalno postavljena.⁴

Prezentacija etnografske baštine u virtualnom prostoru etnologu/kulturnom antropologu omogućuje promišljanje baštine u novoj egzistenciji. Praćenje različitih percepcija zajednice; *emske* percepcije, od strane članova zajednice i *etske* percepcije, od strane vanjskih promatrača. Također je zanimljiva mogućnost interakcije i sloboda komunikacije u virtualnom prostoru, koja omogućuje direktan uvid u odnos prema predstavljenoj baštini od strane *insajdera* i *outsajdera*. Kroz ovakav pristup zanimljiva je i mogućnost slobodnog izražavanja korisnika muzeja u ovom mediju, njihovo vrednovanje predstavljene baštine, stvaranje zajednica kroz komunikaciju na forumu koje su zanimljive za istraživanje (kriteriji njihovog formiranja –je li to porijeklo, nacionalnost, vjera, mjesto boravka, obrazovanje ili neki drugi kriteriji i interesi).

Kao muzealcu, prezentiranje baštine u virtualnom prostoru predstavlja mi sasvim novi medij koji omogućuje jednako tako nova rješenja u evidentiranju, dokumentiranju, valoriziranju i prezentiranju. Također, omogućuje prodiranje, otvaranje i djelovanje muzeja (virtualnog muzeja i muzeja općenito) prema zajednici. Virtualni muzej ima mogućnost djelovanja na zajednicu bez prostornih ograničenja. Naime, njegova komunikacija nije prostorno ograničeno, kao što je to slučaj u muzeju, fizički stvarnoj instituciji koja je najčešće ograničena na uže ili šire prostorno područje na kojem i sam postoji.

Interesi i etnološke i muzeološke struke u cyber-muzeju se isprepleću u mnogim mogućnostima, ali jedan od dominantnih interesa je mogućnost kvalitetne interakcije između institucije i korisnika.

VIRTUALNI MUZEJ ILI CYBER-MUZEJ?

Virtualni muzej, prema Werner Schweibenz, njemačkom doktorantu na Informatičkim znanostima, virtualni muzej je *“logički uređenu zbirku digitalnih predmeta, načinjenu u različitim medijima, a koja zbog svoje sposobnosti omogućavanja spojivosti i različitih pristupnica, nudi nadrastanje tradicionalnih načina komuniciranja i interakcije s posjetiteljima, ostajući pri tome otvorena za njihove potrebe i interese“*.⁵

Cyber-muzej, prema definiciji Tomislava Šole, je varijanta virtualnog muzeja, koji ne postoji u fizičkoj stvarnosti već samo u elektronskoj verziji, te predstavlja *«koherentnu, prepoznatljivu strukovnu cjelinu, s jednakim općim ciljevima kao i stvarni muzeji»*. Takav muzej je *«sukus institucionalnog iskustva muzeja, svih elektroničkih tehnologija, te baštine u muzejima i izvan njih»*, napravljen prema zakonitostima fizičkih institucija.⁶

Kao prednost virtualnog muzeja ističe se činjenica da takav muzej može pridonijeti razumijevanju stvari na globalnoj razini, boljoj povezanosti podataka, informacija, ljudskih znanja, te selekcijom iz mase znanja pridonijet stvaranju mudrosti. Ovome pogoduje činjenica da svaki pojedinac ima pristup informacijama, te ih sam može selekcionirati i stvarati nove sinteze. Problem je, kako je to konstatirao T. Šola, što je malo pojedinaca koji se mogu snaći u takvom mnoštvu informacija koje svatko može neprestano mijenjati i povećavati.⁷

Virtualnim muzejom dijelom bi se započela i deinstitucionalizacija koja u muzejskoj struci znači stanje, idealistički govoreći, *kada je institucija nepotrebna, a ideja muzeja funkcionira kao društvena organizacija i stanje svijesti*.⁸ Takav, fizički nepostojeći muzej, bez prostornih i mnogih drugih ograničenja, ostvario bi interakciju korisnika i baštine u cyber prostoru, te na taj način potakao korisnike (kvalitetnim programima predstavljene zajednice i muzeja koji bi tada djelovao na terenu u suradnji s pripadnicima zajednice) na dolazak u realni prostor i susret s autentičnim. Virtualna stvarnost dostupna je svima diljem svijeta, te se na taj način kod širokog kruga korisnika može potaknuti susret s realnom stvarnošću, iz čega proizlazi mogućnost suradnje virtualnog muzeja i turizma. Naime, baštinske institucije samo su jedan od načina čuvanja baštine čiji se veliki dio nalazi “nepohranjen“ izvan institucija. Ta, “nepohranjena“ baština, obuhvaća i materijalnu i nematerijalnu baštinu koju, između ostaloga, čine jezik, dijalekt, govor, toponimika, usmena književnost, glazba, ples, predaje, igre, obredi, običaji, tradicijska umijeća i obrti, koji se i ne mogu u potpunosti pohraniti u muzej već se “čuva i živi“ prenoseći se s generacije na generaciju unutar zajednice.⁹

Cyber-muzej pruža mogućnost kvalitetnog dokumentiranja velikog dijela baštine, a da pritom ne potiče česta

4 Predmete etnografske zbirke “Šokačka kuća“ iz Topolja evidentirala je, dokumentirala i inventirala Vlasta Šabić, etnologinja Muzeja Slavonije Osijek uz pomoć studentica etnologije s Filozofskog fakulteta u Zagrebu (tijekom 2002. i 2003. g. inventirano je 1093 predmeta, a svaki predmet je i fotografiran). U svibnju 2006. započeo je upis predmeta u bazu M++ Muzeja Slavonije Osijek, u kojoj će se predmeti voditi kao zasebna zbirka “Šokačka kuća“, dakle odvojeno od inventara Muzeja. Na ovaj način biti će omogućeno vrlo jednostavno pretraživanje zbirke u sklopu baze podataka Muzeja Slavonije Osijek.

5 W. Schweibenz: The Virtual Museum: New Perspectives For Museum to Present Objects and Information Using the Internet as a

Knowledge Base and Communication System, u: Schriften zur Informationswissenschaft, Bd.34, str.185-200 (prema VUJIĆ 2001: 81)

6 T. Šola virtualni muzej definira kao internetsku *ekstenziju postojećeg muzeja*, za razliku od cyber-muzeja koji postoji samo kao elektronska verzija. (ŠOLA 2001:128).

7 ŠOLA 2003: 390-340.

8 ŠOLA 2003: 116

9 O nematerijalnoj baštini vidjeti u «Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara», 1999.

pitanja i probleme muzeja vezane uz prostor, financijska sredstva za otkup, čuvanje, zaštitu, restauraciju i izlaganje.¹⁰ Na ovaj bi način dio baštine bio dostupan javnosti, predstavljen kroz fotografije, audio i video zapise s terena, te muzeološki obrađen od strane stručnjaka. Dostupnost, interakcija i mogućnost sudjelovanja svakog korisnika u djelovanju cyber-muzeja samo su neki od prednosti ovog medija koji bi mogli pridonijeti očuvanju kontinuiteta identiteta i tradicije, ponajprije s obzirom na činjenicu da Internet koriste mlade generacije koje bi ovim pristupom mogle biti potaknute na istraživanje i interes za vlastiti zavičaj.

Virtualni prostor i muzeji u njemu u službi su predstavljanja baštine javnosti, otvaranju javnosti institucija koje već godinama služe više struci nego javnosti, zbog koje postoje, s ciljem stvaranja svijesti u društvu o prisutnosti, važnosti i održavanju baštine. Otvaranje društvu i suradnja s njim omogućit će da se muzeji pomaknu iz tradicijskih okvira i od pasivnih promatrača društva postanu aktivni sudionici i pokretači zajednice u kojoj djeluju. Realno gledajući cyber-muzej neće biti ovisan o financijerima koliko je ovisan realni muzej, što mu jamči veću slobodu u djelovanju. Slobodu djelovanja osigurat će i sudjelovanjem članova zajednice i svih korisnika.

Uz navedene prednosti, kao zamjerka cyber-muzeju u literaturi se navodi manjak autentičnosti i originalnosti, koja je problem u virtualnom svijetu općenito. Važnost autentičnosti ne bi smio biti glavni problem cyber-muzeja jer se originalnost u fizički stvarnim, realnim muzejima, kojima se ta osobina pripisuje kao prednost pred virtualnim, ionako relativizira budući originalnost čine kontekst i nepostojeća uporaba predmeta. Samim premještanjem tradicijskog predmeta u muzej oduzet mu je segment originalnosti. Kontekst, koji je u današnjoj muzeologiji dosta važan, u muzeju logikom stvari ne može biti originalan. U muzeju se također gubi i originalnost prvotne ideje i funkcija predmeta. Time se *autentičnost muzejskih predmeta i realnost muzejske izložbe* ne mogu više smatrati adutima muzejske struke. Tendencije muzeologije danas nisu isključivo proučavanje materijalnog aspekta predmeta, već su usmjerene i na nematerijalni aspekt koji može biti posredovan materijalnim ili nematerijalnim putem. Danas su više, od originalnosti koja se relativizira, važni istinitost, pouzdanost i kvaliteta informacija, što cyber-muzej može pružiti korisniku.¹¹

¹⁰ Na slične prednosti virtualnog muzeja upućuje i Ivo Maroević u smislu da u takvom muzeju nije potrebno brinuti oko prostornih problema, te o načinima čuvanja i zaštite predmeta. Također upućuje i na nedostatke poput mogućnosti manipulacije, zatim na opasnost da pojava virtualnog muzeja uzrokuje smanjivanje količine muzejskih predmeta, kao i to da informacije o predmetima postaju značajnije od samih predmeta. (MAROEVIĆ 2004)

¹¹ MAROEVIĆ 2004; ŠOLA 2001.

PRIMJER TOPOLJA

U baranjskom selu Topolju djeluje *Društvo prijatelja baranjskih starina "Ižip"*, osnovano 2001. g.. U početku djelovanja „Društva“ članovi su većim dijelom bili žitelji sela. S postupnim povećanjem broja sve više članova bili su ljubitelji tradicijske baštine, koji su s Topoljem povezani na indirektnan način. Članovi „Društva“ i svi sumješteni Topolja vrlo su aktivni u svojim ciljevima, odnosno u čuvanju, prezentiranju i promicanju tradicijske baštine Baranje, odnosno Topolja. U ostvarenju tih ciljeva aktivno sudjeluju i dva amaterska folklorna društva, te muški i ženski pjevački zborovi iz Topolja. U selu je оформljena i ambijentalno postavljena etnografska zbirka, koja je u suradnji s Etnografskim odjelom Muzeja Slavonije dokumentirana i inventirana.

Kroz svoje djelovanje „Društvo“ i svi sudionici koji na bilo koji način sudjeluju u ostvarenju njegovih ciljeva, te kulturno-umjetnička društva i zborovi iz Topolja, upotpunjuju kulturnu i turističku ponudu Baranje.

* * *

Razmišljajući o cyber-muzeju, jedna od prvih ideja bila je u virtualnom prostoru predstaviti etnografsku zbirku „Šokačka kuća“. Ipak, realizacija bi iz više razloga, subjektivnih i objektivnih, bila problematična. U ovom trenutku, prvenstveno zbog sigurnosti predmeta, čini se da je bolje još malo pričekati s predstavljanjem zbirke na webu. Ukoliko sigurnosni sustavi u budućnosti budu poboljšani, cijela zbirka moći će se prezentirati u virtualnom prostoru preko baze M++ Muzeja Slavonije Osijek, u koju se predmeti ove zbirke trenutno upisuju.

S obzirom na ove činjenice i želju velikog broja pojedinaca da se tradicijska baština Topolja predstavi u virtualnom prostoru odlučeno je i dogovoreno cyber-muzej temeljiti na starim fotografijama. U tom slučaju fotografija će imati funkciju dokumenta i vizualnog sadržaja na kojem će se temeljiti rekonstrukcija načina života ovoga sela, ali evidentirati promijene i stanje elemenata tradicijske baštine u vremenu sve do današnjih dana. Fotografije će biti popraćene tekstom, te audio i video zapisima. Uz galeriju fotografija cyber-muzej imat će i druge sadržaje poput foruma, knjige utisaka, te zabavnih i edukativnih sadržaja. Posljednji će se u sadržaj muzeja uključiti u nekoj od predstojećih faza rada jer ih, prvenstveno zbog financijskih razloga, neće biti moguće realizirati u samim počecima.

Rad na formiranju cyber-muzeja odvijat će se u nekoliko faza. Trenutno je u tijeku prva faza rada koja se sastoji od prikupljanja fotografija, koje je potrebno skenirati, te prikupljanja i obrade podataka o njima. Prikuplja se i druge građe koja će biti zastupljena u bazi podataka i na stranicama muzeja, poput audio i video zapisa, te hemerotečne građe, koju je također potrebno obraditi. Nadalje, osmišljava se struktura i sadržaj cyber-muzeja za koji se prikupljaju podaci i pišu tekstovi, te se

planira sređivanje baze, povezivanje podataka unutar baze i slični poslovi.

Fotografije prikupljaju mještani Topolja, nositelji baštine koja će biti predstavljena u muzeju.¹² Na taj način nositelji baštine, insajderi obavljaju selekciju podataka, te tako sami određuju koje elemente prikazane na odabranim fotografijama smatraju važnim dijelovima svoje baštine. Tako odabrane fotografije možda i neće predstaviti kulturu sela u cjelosti, već one elemente kulture koje njeni nositelji odaberu kao važne za svoju etničnost. Ti elementi predstavljaju njihov trenutni izbor i viđenje vlastite tradicijske baštine i identiteta. Naime, označitelji određene grupe s kojima se njezini članovi identificiraju su brojni i promjenjivi, odnosno nisu nešto zauvijek zadano. Određuju ih akteri smatrajući ih značajnima i upotrebljavajući ih kao signale i ambleme razlika. Promjene *označitelja*, naravno, ovise o društvenim, političkim ili sveukupnim povijesnim okolnostima.¹³

Treba reći da je izbor fotografija prepušten nositeljima kulture zbog različitih interpretacija sadržaja fotografija od strane *insajdera* i *outsajdera*. Promatrač, *outsajdera* na fotografijama može primjetiti neke osnovne elemente kompozicije, poput broja osoba, njihove odjeće, scenografije, te drugih sličnih podataka. Samo u pojedinim slučajevima može se procijeniti radi li se o nekom konkretnom događaju.

S druge strane, sudionik, *insajdera* analizirajući fotografiju ujedno i dekodira određena značenja. Naime, uz osnovne podatke o tome tko se nalazi na fotografiji, godine snimanja, uvijek može opisati odjeću pojedinih osoba (bez obzira je li osobu poznaju ili ne), značenje odjeće (je li žena udana ili ne, ima li dijete ili ne, žali li i drugi slični podaci), kojom prilikom je fotografija snimljena (određivali su to prema odjeći ili sceni). *Insajder*, dakle, na fotografijama iščitava i nematerijalni aspekt materijalne baštine, što pasivni promatrač, *outsajder* nije u mogućnosti spoznati jednostavnim promatranjem fotografije.

Do sada je prikupljeno oko tristo fotografija. One će biti skenirane i obrađene u Sekundarnoj dokumentaciji programa M++. U bazu Sekundarne dokumentacije galerija fotografija povezat će se s audio i video materijalom, tekstovima i do sada prikupljenom hemerotečnom gradom.¹⁴ Kako korisniku dostupnost i pretraživost ne bi

bili problem, potrebno je podatke standardizirati i valorizirati, te razraditi pojmove i hijerarhiju pojmova kako bi se omogućilo što lakše pretraživanje. Kroz dobro strukturiranje fotografija u bazi s pomoću pojmovnika omogućit će se pretraživanje jedne fotografije putem nekoliko tema koje sadržajno obuhvaća.¹⁵

Da bi se baza podataka što bolje razradila, te na taj način osiguralo što lakše i bolje mogućnosti njenoga korištenja, odlučeno je u prvoj fazi rada obuhvatiti i detaljno u svim aspektima obraditi samo tri segmenta, odnosno pokladne, svadbene i žetvene običaje. Razlog je veliki broj prikupljenih fotografija s navedenim temama, što potvrđuje i važnost tih običaja za zajednicu. Pomoću njih će se razraditi baza koja će se zatim postupno, nadam se i ažurno, nadopunjavati kako bi se galerija u što bržem razdoblju popunila podacima u svim predviđenim segmentima tradicijske baštine odabranim, izborom fotografija, od strane *insajdera*. Na temelju galerije fotografija koja će sadržati ova tri običaja, planira se izraditi i aktivirati web stranica, koja će se u kasnijim fazama nadopunjavati ostalim planiranim sadržajima.

PRIJEDLOG IZGLEDA CYBER-MUZEJA FOTOGRAFIJE TOPOLJA

Cyber-muzeja Topolja sadržajno bi obuhvaćao elemente i materijalne i nematerijalne tradicijske baštine, predstavljene kroz fotografiju, tekstualne, audio i video zapise. Bio bi ureden po principima i zakonitostima, te s jednakim ciljevima kao i stvarni muzej.

Da bi stranica muzeja bila što korisnija potrebno je, osim jasne i kvalitetne razrade same baze podataka, razraditi i vizualno jasnu strukturu sadržaja kako bi se osigurao što lakši pristup uz minimum informacija. Također je potrebno osigurati mogućnost da se preko grafički istaknute poveznice lako može pristupiti proširenoj količina informacija i podataka o određenoj temi.

Početna stranica cyber-muzeja, kao što je u praksi virtualnog predstavljanja već ustaljeno, treba biti pregledna, vizualno i sadržajno jasno strukturirana.

Uređena pomoću poveznica koje će omogućiti što jednostavnije kretanje i povezanost sadržaja, kako bi pristup informacijama bio lakši što većem broju posjetitelja. Na naslovnoj stranici jasno će kratko i jasno biti istaknute funkcije i ciljevi muzeja, te sadržaj stranice.

Osnovni ciljevi cyber-muzeja odražavaju ciljeve

12 Fotografije i podatke prikupljaju Boban i Nada Đurić iz Topolja. Uz fotografije su prikupljeni i bilježeni osnovni podaci poput imena ljudi snimljenih na fotografiji, vremenu nastanka, prigoda kojom je fotografija snimljena (te opis događaja ukoliko je potrebno) i slični. Fotografije će biti skenirane i zajedno s podacima upisane u Sekundarnu dokumentaciju M++, nakon čega će biti dopunjene dopunskim terenskim istraživanjima.

13 O kulturnim i etničkim označiteljima pripadnosti etničkoj grupi u: Barth, Poutignat i Streiff-Fenart, 1997:221; Grbić, 1994:26, 31; Supek, 1988:29

14 Hemeroteka je prikupljena u "Društvu prijatelja baranjskih starina" i Etnografskom odjelu Muzeja Slavonije Osijek.

15 Selekcija i valorizacija podataka i informacija od strane stručnjaka treba biti kvalitetno napravljena jer, prema I. Maroeviću, svaki primatelj sam provodi selekciju informacije koju prima, a nepotpune informacije u tom procesu primateljeve selekcije lako mogu postati dezinformacije. (MAROEVIĆ 1986: 31-32)

“Društva prijatelja baranjskih starina“ čija je aktivnost i djelovanje posljednjih godina potakla formiranje etnografske zbirke u realnom svijetu, a zatim i predstavljanje tradicijske baštine u virtualnom prostoru, prvenstveno putem fotografija. Ciljevi su tako čuvanje, prezentiranje i promicanje materijalne i nematerijalne tradicijske baštine Baranje, upotpunjavanje kulturne i turističke ponude, te razvoj ruralnog turizma. Također je jedan od ciljeva posjetiteljima virtualnog prostora omogućiti upoznavanje tradicijske baštine, te potaknuti osvješćivanje njenih vrijednosti i razvijanje pozitivnog odnosa prema baštini, kako bi u budućnosti djelovali u smjeru njenog očuvanja. Također je cilj predstavljenom baštinom i osmišljenim sadržajima od strane stručnjaka i u suradnji s nositeljima baštine potaknuti posjet lokalitetu, odnosno potaknuti ih na iskustvo baštine u realnom svijetu.

Sadržaji i teme razrađivat će se i doradivati tijekom sljedećih faza rada u bazi podataka i izradi Web stranice. Trenutno se planiraju uključiti sljedeći sadržaji:

- **O projektu:** ovaj dio detaljnije će opisati tijek rada na projektu, nastanak, razvoj i sadržaj muzeja, te njegove ciljeve i namjere koji će ukratko biti izneseni i na naslovnoj strani. Također, ovdje će se navesti i predstaviti svi suradnici i njihova uloga u realizaciji projekta, te će se zahvaliti svima koji su projekt poduprli.
- **O Topolju:** pomoću geografske karte Baranje prikazat će se položaj i struktura Topolja. Nakon osnovnih podataka o smještaju prikazat će se podaci o etničkoj strukturi i broju stanovništva. Virtualni posjet selu posjetitelju će se pokušati učiniti zanimljivijim i pomoću interaktivne mape na kojoj će biti označene važnije točke sela. Karta će omogućiti kretanje prema drugim sadržajima baze. Svako označeno mjesto na mapi bit će poveznica s podacima o njemu koja će sadržavati mjesne predaje i legende zabilježene tekstem i fotografijama, te u audio i video zapisima. U ovom dijelu ukratko će tekstem, audio zapisom i fotografijama biti predstavljene karakteristike materijalne baštine ovoga sela, s naglaskom na odijevanje, arhitekturu, gospodarstvo i slično, ali bi uključivao i nematerijalni aspekt baštine koji bi obuhvaćao zapise i prikupljenu građu o obrtnicima i sajmovima održanim u Topolju, vještinama, usmenu predaju i slične podatke.
- **Društva u Topolju:** u ovom dijelu biti će navedena društva koja djeluju u Topolju ili su direktno povezana s Topoljem. Naime, u Topolju djeluju dva amaterska kulturno-umjetnička društva, ženski pjevački zbor “Ižipkinje“, te muški pjevački zbor “Ižipci“, a od 2001. g. osnovano je “Društvo prijatelja baranjskih starina“. Ukratko će biti predstavljeni ciljevi i djelovanje, te značaj navedenih društava za vlastitu sredinu, a njihove aktivnosti biti će predstavljene tekstem i fotografijama, te audio i video zapisima. Ovdje se planira predstaviti i djelovanje gospodarske zadruge, koja je gospodarski i ekonomski značajna za selo.
- Dio stranice naslovljen “**Šokačka kuća**“ predstaviti će rad na formiranju, evidentiranju, dokumentiranju, inventiranju i postavu etnografske zbirke koju su oformili mještani sela, odnosno članovi “*Društva prijatelja baranjskih starina*“. Navedeni poslovi i sadržaj zbirke, te uloga Etnografskog odjela Muzeja Slavonije Osijek, predstaviti će se tekstem Vlaste Šabić “Etnografska zbirka Šokačka kuća u Topolju – obiteljsko nasljeđe ili temelj budućeg muzeja na otvorenom“.¹⁶ Postav i sadržaj zbirke, koja je otvorena za javnost, predstaviti će se kroz nekoliko fotografija kuće i okućnice, te unutrašnjosti i nekoliko zanimljivih predmeta. Cijela zbirka bit će računalno obrađena upisivanjem predmeta u bazu M++ Muzaja Slavonije Osijek i na taj način pripremljena za objavu na Webu, što se planira i realizirati čim se na zadovoljavajući način riješe pitanja sigurnosti predmeta i drugi slični problemi.
- **Galerija fotografija:** kroz koju će biti predstavljena tradicijska baština Topolja sadržavat će pretežno fotografije starijeg datuma. Fotografije će biti podijeljene u tri tematske cjeline - *Godišnji*, *Životni* i *Radni običaji*, od kojih će svaka imati nekoliko podskupina. Cjelina *Godišnji običaji* sadržavat će fotografije koje prikazuju obilježavanje običaja tijekom godine, poput proslava Božića, Nove Godine, *Zaveta*, *Vinceške*, *Fašangi*, *Uskrsa*, ophoda *Karljica*, *Kermenca* i drugih važnih običaja tijekom godišnjeg ciklusa. Neki od navedenih običaja održavaju se i danas, naravno, u izmijenjenom obliku, a njihov kontinuitet i promjene na ovaj način bit će zabilježene. U cjelini *Životni običaji* bit će obuhvaćene fotografije koje prikazuju običaje vezane uz značajna razdoblja života svakog pojedinca, poput običaja vezanih uz rođenje, djetinjstvo, mladenaštvo, predsvadbene i svadbene običaje, te smrt. U ovu cjelinu biti će uključene portretne i grupne fotografije članova obitelji, koje su također dokument jednog vremena, kao i fotografije školskih razreda iz osnovnih škola u Topolju. Cjelina *Radni običaji* sadržat će fotografije koje prikazuju rad na polju, poput sjetve, žetve, berbe, vršidbe, zatim pripremu i obradu sirovine za

¹⁶ Tekst “Etnografska zbirka *Šokačka kuća* u Topolju – obiteljsko nasljeđe ili temelj budućeg muzeja na otvorenom“ objavljen je u Osječkom zborniku br. 27, Muzej Slavonije Osijek, Osijek, 2004.

izradu tekstila, pranje odjeće na Dunavu i druge radove koji su obavljani tijekom godine.

U ovoj rubrici, kao i u većini drugih, biti će moguće povezivanje pojedinih fotografija s audio i video zapisima, te drugim sadržajima iz baze.

- **Zabava:** je dio stranice koji bi obuhvaćao nekoliko edukativnih i jednostavnih igrica poput memorya s kartama koje prikazuju specifične motive baranjskog veza ili križaljke do čijeg se rješenja dolazi jednostavnim preslagivanjem slova, a rezultat ispravnog preslagivanja su stihovi tradicijske baranjske pjesme. Dolaskom do rješenja omogućilo bi se preslušavanje pjesme koja sadrži traženi stih.
Ovaj dio obuhvaćao bi i fotografije iz različitih podskupina *Galerije fotografija* koje bi ovdje bile objedinjene zbog svog zabavnog karaktera. Ova skupina fotografija na jednom mjestu objedinila bi, primjerice, fotografije na kojima je zabilježna prva *trajna* firzura i prvi automobil u Topolji, kupanje Šokica sedamdesetih godina 20. st. u Hárkányu, početke igranja nogometa u Topolju tridesetih godina 20. st. i slični sadržaji.
- **Forum** je predviđen kao mjesto za slobodnu komunikaciju svih posjetitelja i korisnika koji će međusobno razmjenjivati razmišljanja i iskustva, predlagati i stvarati nove sadržaje muzeja i različite akcije u virtualnom i realnom svijetu. U ovom dijelu planira se ostvarivanje što kvalitetnije i intenzivnije interakcije stručnjaka, amatera i ljubitelja baštine, koja će rezultirati akcijama osvješćivanja, očuvanja i prezentacije baštine u realnom svijetu.
- **Knjiga gostiju:** omogućit će slobodno upisivanje komentara svakog posjetitelja i korisnika muzeja.
- **Kalendar događanja:** najavit će i predstaviti sva značajnija događanja i manifestacije koje se događaju u selu tijekom godine. Najavit će se i predstaviti i sve one manifestacije koje se održavaju u drugim mjestima, a na kojima nastupaju kulturno-umjetnička društva i zborovi iz Topolja. Svi nastupi, manifestacije, događanja i slavlja predstaviti će se tekstom, fotografijama, audio i video zapisima.
- U **Impressumu** bit će navedena imena autora i suradnika, te njihovi kontakti, kao i kontakt osoba za pojedine sadržaje predstavljene i ponudene putem ove stranice.

Osim navedenih sadržaja svakako bi bilo dobro instalirati program s ciljem valoriziranja i mjerenja kvalitete i kvantitete posjeta i posjetitelja.

* * *

Za realizaciju ovakvog muzeja prvenstveno je potrebna dobra volja pojedinaca, suradnika na terenu i osoba koje će projekt u cijelosti realizirati, a zatim i financijska sredstva za realizaciju. Nakon realizacije potrebno je oformiti i svojevrsan uređivački odbor koji bi zaprimao, selektirao, valorizirao i obrađivao dobivenu građu i podatke s terena, prema pravilima muzeološke i etnološke struke, u bazu podataka.

ZAKLJUČAK

Na kraju, može se zaključiti da se je potreba i ideja formiranja muzeja tradicijske baštine Baranje u virtualnom prostoru javila kao rezultat nedostatka muzeja u stvarnosti. Moguće je očekivati da će virtualni muzej u ovom konkretnom slučaju pridonijeti očuvanju baštine, barem njene ideje i biti. Također da će pomoći dokumentiranju građe na terenu i njenom prezentiranju javnosti. Potaknut će osvješćivanje važnosti same baštine kod njenih nositelja i imalaca. Za pretpostaviti je da će se na ovaj način potaknuti i interes svih korisnika virtualnog prostora za predstavljenu baštinu i njeno iskustvo u fizičkoj stvarnosti što bi u suradnji s turizmom pripomoglo stvaranju odredišta. Time bi se, dugoročno gledajući, omogućilo stvaranje uvjeta i temelja za eventualnu financijsku dobit, koja je glavni razlog svakodnevnoj preprodaji i nestanku etnografskih predmeta, što nije začuđujuće s obzirom na lošu ekonomsku situaciju u ruralnim područja Hrvatske posljednjih nekoliko godina.

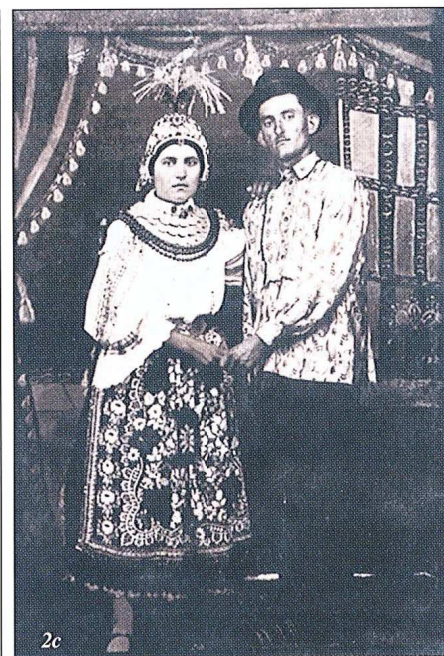
Kroz cyber-muzej, kakav je predstavljen u tekstu, bili bi barem dijelom ostvareni ciljevi heritologije u smislu stvaranja svijesti društva o baštini i njenom očuvanju. Na taj način pokušalo bi se pažnju više usmjeriti na brigu za postojeću kulturu nego za instituciju, što je u skladu sa suvremenim tendencijama u muzeologiji koja kao prioritet ne postavlja fizičku pojavnost baštinskih institucija, već raspravlja o načinima stvaranja svijesti i iskorištavanja svih mogućnosti današnjice koji tome mogu pridonijeti.

Na ovom mjestu istaknula bih i mišljenje Paula Riveta koji smatra da predstavljena kultura nije u muzeju, nego da je muzej podsjetnik na njeno postojanje ili njenu borbu za opstanak, te da je život baštine ili njeno vraćanje životu u stvari pravi strukovni izazov. Za kraj važno je naglasiti nešto čega svaki muzealac treba biti svjestan, naime „*Muzej se...ne zbija u muzeju nego u posjetiteljevoj svijesti.*”¹⁷

17 ŠOLA 2003: 107, 317.

Sl. 1. Glavna ulica u Topolju, fotografija je snimljena 1970-tih godina.
Vlasnik fotografije: obitelj Topalov, Topolje

Sl. 2. a, b, c, d, e Životna razdoblja Janje Jakšić, r. Marjanov iz Topolja, zabilježena na fotografijama.
a) *Isprosita divojka* – kosa je počešljana u *pletenicu* i *nakudrana*; fotografija je snimljena 1938. godine
b) *Zaručita divojka*, na glavi ima *krunu* i *ružicu*; fotografija je snimljena 1938. godine
c) *Mlada udana žena, snajla*, na glavi ima *kapicu*, *kudravo* i *ružicu*; fotografija je snimljena 1938. godine
d) Fotografirana s prvim djetetom, na glavi ima *maramu*, *povezana* *odostrag* u *maramku*, i ima *brenovane zulumе*; fotografija je snimljena 1942. godine
e) Fotografirana je kao baka s unukama, *povezana* je *odostrag* bez *zulumа*; fotografija je snimljena 1983. godine
Vlasnik fotografije: obitelj Jakšić, Topolje

Sl. 3. Pokladni ophodi maskiranih likova, *buša* u selu; Fotografija je snimljena 1962. godine. Vlasnik fotografije: obitelj Topalov, Topolje

Sl. 6. Prvi automobil u selu, fotografija snimljena 1960-tih godina. Vlasnik fotografije: obitelj Jakšić, Topolje

Sl. 4. Pripreme za svatovsko veselje; fotografija je snimljena 1960. godine. Vlasnik fotografije: obitelj Jakšić, Topolje

Sl. 7. Šokica u tradicijskoj odjeći na bazenima u Hárkányu; fotografija je snimljena sedamdesetih godina 20. stoljeća. Vlasnik fotografije: obitelj Jakšić, Topolje

Sl. 5. Na fotografiji su snimljene žene u polju, *kopu papriku za vrime zadruge*; fotografija je snimljena 1953. godine. Vlasnik fotografije: obitelj Gregin, Topolje

Sl. 8. Fotografije učenika osnovne škole u Topolju; fotografije su snimljene 30 – ih godina 20. stoljeća. Vlasnik fotografija : obitelj Gregin i Topalov, Topolje

Sl. 10. Marta Škulac v. Terzić, oko 1943.

LITERATURA

- GRBIĆ, Jadranka, 1994, *Identitet, jezik, razvoj*, Zagreb
- LECHNER, Zdenka, 2000, *Tradicijska kultura Slavonije, Baranje i Srijema*, Zagreb.
- MAROEVIĆ, Ivo 1986, *Sadašnjost baštine*, Zagreb.
- MAROEVIĆ, Ivo, 2004, *Baštinom u svijet: muzeološke teme, zaštita spomenika, arhitektura*, Petrinja.
- POUTIGNAT, Philippe; STREIFF-FENART, Jocelyne, 1997, *Teorije o etnicitetu, XX vek*, Beograd.
- SUPEK, Olga, 1988, *Etnos u etnologiji i kulturnoj antropologiji //Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije 5*, Ljubljana, 29-60.
- ŠABIĆ, Vlasta, 2004, *Etnografska zbirka «Šokačka kuća» u Topolju – obiteljsko nasljeđe ili temelj budućeg muzeja na otvorenom // Osječki zbornik 27/2004*, Osijek, 223-239.
- ŠOLA, Tomislav, 2003, *Eseji o muzejima i njihovoj teoriji: prema kibernetičkom muzeju*, Hrvatski nacionalni komiteti ICOM.
- ŠOLA, Tomislav, 2001, *Marketing u muzejima; ili o vrlini i kako je obznaniti*, Zagreb.
- VUJIĆ, Žarka, 2001, *Istraživanje prezentiranja etnografskih muzeja na webu // Etnološka istraživanja 2001,7*, Zagreb, 79-101

OSTALI IZVORI

- Dokumentacija iz Etnografskog odjela Muzeja Slavonije Osijek
- Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Hrvatske
- Večernji list, 20.03.1986.
- Večernji list, 08.03.1989.

PROJECT PROPOSAL FOR A CYBER MUSEUM OF TRADITIONAL HERITAGE PRESENTED WITH PHOTOGRAPHS – THE EXAMPLE OF THE VILLAGE OF TOPOLJE IN BARANJA

SUMMARY

This paper proposes a creation of a cyber – museum on the traditional heritage of the village of Topolje in Baranja which would be presented through photographs. The idea for the museum was a result of a growing number of artefacts which have been acquired by the Museum of Slavonia Osijek, a gradual disappearance of the traditional heritage in the Baranja area as well as a need for a museum.

About 300 photographs, which have so far been collected for the purposes of the museum, will be scanned and processed as secondary documentation in the museum data base M++. The photographs will function as both documents and visual content which will

form the basis for the reconstruction of the former ways of life in the village, but will also register changes that have been occurring in the village through history to the present day. They will be accompanied by texts, audio and video recordings. Alongside the photo gallery, the museum will contain a forum, section for visitors' impressions as well as educational and entertaining content.

Cyber museum is one of the ways which can contribute to forming social awareness about heritage and its preservation but can also generate interest in virtual space visitors for heritage, its presentation and experience of it in real space.